

ครู – ศิษย์: ความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยมความมีดบอด
ของการถ่ายทอดองค์ความรู้

TEACHER - STUDENT: AUTHORITARIANISM IN RELATIONSHIP
AND ERROR OF BODY OF KNOWLEDGE' TRANSMITTANCE

วสันต์ ปวนปันวงศ์*

Wasan Pounpunwong

Received: 2020-10-06

Revised: 2020-12-07

ภาณุวัฒน์ ฟูจักรคำ**

Panuwat Foojakham

Accepted: 2020-12-31

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้นำเสนอถึงครู – ศิษย์: ความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยมความมีดบอดของการถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยมุ่งประเด็นตั้งคำถามถึงความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยมที่อยู่ในสถาบันการศึกษาผ่านความสัมพันธ์ของครูและนักเรียน ซึ่งนัยยะการตีความหมายดังกล่าวมีกระบวนการทำให้เกิดขึ้นและคงอยู่ผ่านมายาคติ วาทกรรม พิธีกรรม มากมาย ที่เบื้องหน้า และ เบื้องหลัง หากมองผิวเผินความสัมพันธ์นี้อาจเป็นความสัมพันธ์อันบริสุทธิ์ แต่หากตีความหมายอย่างลึกซึ้งจะพบว่าสถาบันการศึกษาของไทย ได้ผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางการเมืองบางอย่างจากรัฐสู่ประชาชนได้อย่างแนบเนียน ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในระบบการศึกษาโดยตรง ความสัมพันธ์ของครูกับศิษย์มีการจัดวางอำนาจสูง-ต่ำ ในลักษณะที่ครูเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ และ ได้รับสิทธิพิเศษบางอย่างเหนือนักเรียน ทั้งในด้านที่เป็นรูปธรรมและพิธีกรรม ฉะนั้นแล้วครูจึงมีอำนาจในการบังคับหรือชี้แนวทางให้ศิษย์ปฏิบัติตามได้อย่างชอบธรรม โดยเป็นการยากที่ศิษย์จะตั้งคำถามกับคำสั่งสอนหรือพฤติกรรมของครู ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะนี้ถูกผลิตซ้ำผ่านกลไกทางวัฒนธรรมและกลไกทางการเมืองอย่างแนบคาย

ทั้งนี้ บทความฉบับนี้ได้นำเสนอแนวคิดการครองความเป็นเจ้า (Hegemony) ของ Antonio Gramsci มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยมุ่งอธิบายสร้างข้อขบคิดทางสังคมอันได้แก่ ประเด็นดังต่อไปนี้ 1. ความมีดบอดของการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านทฤษฎีมาร์กซิสม์แนวมนุษยนิยมของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) 2. มองอำนาจนิยมในสถาบันการศึกษาไทยผ่านจุดยืนของกรัมสกีบนความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับความบังเอิญ 3. การครองความเป็นเจ้า (Hegemony) กลไกของอำนาจนิยมในความสัมพันธ์ครู – ศิษย์ของการถ่ายทอดองค์ความรู้

* อาจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพินสุภสงคราม

** ครู (คศ.1) แผนกวิชา สามัญสัมพันธ์(สังคมศึกษา) วิทยาลัยเทคนิคลำปาง สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ

คำสำคัญ: อำนาจนิยม, สถาบันการศึกษา, องค์ความรู้

ABSTRACT

This article aims to present a topic: Teacher - Student: Authoritarianism in relationship and error of body of knowledge' transmittance which focuses on questioning of authoritarianism in relationship occurring between student and teacher in educational institution. This pattern of relationship which probably seems to be pure relationship, is built from mythology, discourse including rituals and still exists until now. However, its intensive meaning shows that many of Thai educational institutions reproduce some state's political ideology and blend in people's lives perfectly. This factor affects to students' learning directly. The relationship between teacher and student is ranked in upper and lower position; teacher receives privileges offer and gets treated as holy and respectful person in both concrete and ritual. This is a reason the teacher can force and guide the student formally without being questioned against his instruction and behavior. This kind of relationship is reproduced by cultural and political mechanism perfectly.

This article focuses on a theory of Hegemony by Antonio Gramsci to analyze and point out society for acknowledging these outstanding topics; 1.Error of body of knowledge' transmittance by Marxist humanism of Antonio Gramsci 2.Focusing on Authoritarianism of Thai educational institution with Gramsci's theory related to structure & individual relationship 3.Theory of Hegemony and mechanism of Authoritarianism in relationship between teacher and student of body knowledge' transmittance.

Keywords: Authoritarianism/Educational Institution/Body of knowledge

1. บทนำ

บทความฉบับนี้ว่าด้วยเรื่องของ “ครู – ศิษย์: ความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยมความมีขอบเขตของการถ่ายทอดองค์ความรู้” โดยผู้เขียนต้องการนำเสนอประเด็นให้เห็นถึงสภาพการของรูปแบบความสัมพันธ์ของครูและลูกศิษย์ในสถาบันการศึกษาที่เคลือบแฝงไปด้วยกลืนอายของระบอบอำนาจนิยมทั้งด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจก็ตาม ฉะนั้นจึงนำไปสู่การตีความหมายของผู้เขียนว่าถ้าสถานการณ์ของความสัมพันธ์ดังกล่าวทั้งสองตัวแสดงเป็นแบบอำนาจนิยมมันจะนำไปสู่ลักษณะการเรียนการสอนแบบใดและก่อให้เกิดค่านิยม ความเชื่อ รวมไปถึงการทำให้ผู้เรียนในฐานะลูกศิษย์นั้นมีความเป็นอิสระทางด้านความคิดและมีเสรีภาพในการเรียนรู้หรือไม่ ซึ่งข้อสังเกตดังกล่าวผู้เขียนพยายามอธิบายเพิ่มเติมว่าท้ายสุดแล้วความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยมอาจนำไปสู่ความมีขอบเขตของการถ่ายทอดองค์ความรู้ซึ่งก็หมายถึงการเรียนการสอนผู้เรียนไม่ได้รับความรู้จากการเรียนรู้อย่างแท้จริงบนฐานของความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยม

ระบอบอำนาจนิยม (Authoritarian regime) ในความเข้าใจโดยทั่วไปมักถูกอธิบายว่าเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย (a non-democratic regime) ในการศึกษาในทางรัฐศาสตร์รูปแบบ

อุดมการณ์ทางการเมืองแบบระบอบอำนาจนิยม (Authoritarian regime) มีนัยยะความหมายกล่าวคือเป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง มักปรากฏออกมาในรูปแบบการปกครองของรัฐบาลทหาร รัฐบาลอภิชนาธิปไตยของชนชั้นสูง หรือรัฐบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปฏิเสธสิทธิทางการเมืองของชนกลุ่มอื่น ทั้งนี้รวมถึงระบอบการปกครองของฝ่ายตรงข้ามกับประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นลัทธิฟาสซิสต์ ลัทธินาซี ลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิทหาร เป็นต้น โจเซฟ เดอ แมสตร์ (Joseph de Maistre) อธิบายถึงระบอบอำนาจนิยม (Authoritarian regime) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม (Conservatism) หรือที่เรียกอีกอย่างว่าระบอบอำนาจนิยม (Authoritarian regime) ถือเป็นรูปแบบการเมืองหนึ่งของอุดมการณ์ทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม (Conservatism) ที่เรียกว่า **อนุรักษนิยมแนวอำนาจนิยม (Authoritarian Conservatism)** แนวความคิดนี้ โจเซฟ เดอ แมสตร์ (Joseph de Maistre) เชื่อว่ารัฐบาลหรือผู้ปกครองควรเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและสามารถสั่งการบังคับบัญชาได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เชื่อว่ามนุษย์ที่อยู่ในรัฐใดรัฐหนึ่งจะต้องสยบยอมต่ออำนาจของผู้ปกครองถึงแม้ว่าอำนาจนั้นจะโหดร้ายหรือไร้เหตุผลก็ตาม ความโหดร้ายของผู้ปกครองเป็นสิ่งเดียวที่ยับยั้งความวุ่นวายในสังคมการเมือง อำนาจเบ็ดเสร็จอันโหดร้ายนี้จะช่วยรักษาชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนที่อยู่ในรัฐได้ บริบทของการอธิบายดังกล่าวเป็นผลมาจากการไม่พอใจในเหตุการณ์การปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789² ด้วยเหตุนี้ในทางการเมือง (Politics) อำนาจนิยม (Authoritarian) เป็นระบอบการเมืองที่มีฐานอยู่บนอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเผด็จการ (Dictatorship) ชนิดที่ผู้ปกครองสามารถใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหนือรัฐ หรือกลุ่มคนใด ๆ ในการดำรงไว้ซึ่งเป้าหมายสูงสุด คือ การรักษาอำนาจของตน

บริบทในสมรภูมิของการจัดการศึกษาไทย(สถาบันการศึกษา) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ก็มีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยอยู่เบาบางมากโดยผู้เรียนมักจะมีมายาคติ (Mythologies) บางอย่างบดบังเพื่อไม่ให้มองเจยเหนืออำนาจของครูได้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ยังมีลักษณะของการจัดการอำนาจเป็นลำดับชั้นอย่างทุกมิติ โดยสะท้อนออกมาผ่านสิทธิพิเศษอย่างเป็นรูปธรรมที่ครูจะได้รับเหนือนักเรียน และพฤติกรรมของการถ่ายทอดความรู้หรือการสอนหนังสือที่เต็มไปด้วยวาทกรรมของการเป็นบุญเป็นคุณผ่านระบบอุปถัมภ์ (Patronage) อย่างเข้มข้น อย่างไรก็ตามนั้นหากพิจารณาในเมื่อรัฐไทยมีการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตย (Democratization) มามากกว่า 80 กว่าปี แต่ทำไมซากเดนของอนุรักษนิยมและระบอบอำนาจนิยมยังคงมีอยู่ กล่าวคือ รัฐไทยได้พยายามผูกโยงการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยเข้ากับแนวคิดรัฐชาติสมัยใหม่ นั่นคือ สำนึกความเป็นชาติ ในกรณีของประเทศไทยการปกครองแบบประชาธิปไตยไทยถูกยึดโยงกับชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ งานศึกษาจำนวนหนึ่งชี้ให้เห็นว่าก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยมีแนวทางการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยไม่ใช่สิ่งใหม่สำหรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องจากกษัตริย์ในสังคมไทยมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่แล้ว กล่าวคือ กษัตริย์ได้รับการขึ้นครองราชย์จากการเลือกตั้งโดยคณะราษฎร³ นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่ากษัตริย์ไทยเป็นนักประชาธิปไตย เนื่องจากอำนาจเดิมเป็นของกษัตริย์ แต่กษัตริย์ไทยได้มอบ

¹ สุรชาติ บำรุงสุข, ระบอบอำนาจนิยม! กำเนิดและการคงอยู่, 2562, ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563, จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_179533

² สมเกียรติ วันทะนะ, อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร: เอส.พี.วี. การพิมพ์, 2551), หน้า 48.

³ ณัฐพล ใจจริง, ขอฟันฝ่าในฝันอันเหลือเชื่อ. (นนทบุรี: ฟาเดียวัน, 2556), หน้า 23.

อำนาจแก่ประชาชนโดยการสละราชสมบัติ⁴ ดังนั้น การให้ความหมายของอุดมการณ์ประชาธิปไตยในประเทศไทยจึงยึดโยงอยู่กับสถาบันกษัตริย์ ซึ่งไม่ตรงกับการให้คำนิยามประชาธิปไตยแบบสากล

งานวิจัยจำนวนหนึ่งชี้ให้เห็นว่า เด็กและเยาวชนเป็นช่วงวัยที่สามารถรับเอาอุดมการณ์ประชาธิปไตยได้มากที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีความตื่นตัวทางการเมืองและยังเป็นกลุ่มคนที่เป็นอนาคตในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการปลูกฝังประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุด คือการปลูกฝังให้แก่เด็กและเยาวชนในวัยเรียน ดังนั้น พื้นที่โรงเรียนจึงเป็นพื้นที่ของการส่งต่ออุดมการณ์ทางการเมืองจากรัฐสู่ประชาชนได้เป็นอย่างดี⁵ ในยุคต้นของการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลได้พยายามสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนผ่านสถาบันการศึกษา ดังนั้น ในยุคแรกเริ่มของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในประชาธิปไตยจึงเป็นชนชั้นกลางและเยาวชนที่ได้รับการศึกษา ปัจจุบันในวิชาสังคมศึกษาได้สอนบทเรียนเกี่ยวกับการเป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังความรู้ ทัศนคติ คำนิยามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีในแบบที่รัฐต้องการ ทั้งยังมีเป้าหมายทางการเมือง คือต้องการให้เด็กและเยาวชนเข้ามาอยู่ใต้อุดมการณ์ในแบบที่รัฐต้องการ นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน รัฐบาลทุกชุดได้ปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยมาอย่างต่อเนื่อง⁶

กล่าวโดยสรุป คือ ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการพัฒนาประชาธิปไตยมีการรับอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยเข้ามาทั้งในระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้เป็นเครื่องหมายการันตีให้เห็นว่าประชาชนของรัฐจะคล้อยตามอุดมการณ์แบบเสรีนิยมประชาธิปไตยทั้งหมด แต่ในทางตรงกันข้ามสถาบันทางสังคมซึ่งมีหน้าตาของกลไกของรัฐบางสถาบันยังทำหน้าที่ตรงกันข้ามโดยยังคงปลูกฝัง ผลิตซ้ำวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมให้คอยหล่อเลี้ยงอำนาจของผู้ปกครองผ่านวาทกรรมและกิจกรรมโดยอาศัยความชอบธรรมที่ประชาชนของรัฐไม่สามารถตั้งคำถามดังกล่าวได้ ท้ายสุดแล้วความสัมพันธ์ระหว่าง ครู – ศิษย์ ในระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันยังคงเป็นวาทกรรมที่ครูเป็นผู้ที่มีความรักและหวังดีต่อศิษย์ และจะคอยบดบังมิให้ผู้เรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือพฤติกรรมของครูอย่างตรงไปตรงมา เพราะท้ายที่สุดแล้วความหวังดีก็จะถูกยกมาเป็นเกะกำบังความผิดพลาดของครูครั้งแล้วครั้งเล่า อย่างมากที่สุดที่ผู้เรียนพอจะทำได้คือการไปนินทาในหมู่เพื่อนก็เพียงเท่านั้น และนั่นก็ทำให้ครูได้รับความชอบธรรมในการกระทำใด ๆ ก็ได้ด้วยความเข้าใจว่าทุกอย่างที่ครูทำลงไปนั้นเต็มไปด้วยความเมตตาและความหวังดี แม้การกระทำนั้นจะละเมิดสิทธิ เสรีภาพของผู้เรียนก็ตาม

⁴ นฤพล สถาพร, ชีรัตม์ แสงแก้ว และชเนต ปานหัวไผ่, การศึกษาวิเคราะห์การอ้างเหตุผลกรณีสร้างความหมายเรื่องกำเนิดประชาธิปไตยไทย, *วารสารมนุษยศาสตร์*, 2560). 24(2) หน้า 243-259.

⁵ คุณากร กรสิงห์ และณัฐชัย นิ่มนวล, การเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมแก่เยาวชนระดับอุดมศึกษาในเขตจังหวัดนครสวรรค์. ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563, จาก <http://ns.nsr.u.ac.th/handle/nsru/352>, 2558

⁶ วรุฒม์ อินทฤทธิ์, สังคมศึกษาและการศึกษาการสร้างความเป็นพลเมืองดีภายใต้ระบอบการเมืองการปกครองไทย. *วารสารหาดใหญ่วิชาการ*, 2562, 17(1) หน้า 85-101.

2. ครู-ศิษย์ในปริบทของอำนาจนิยมในสถาบันการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ยังมีลักษณะของการจัดวางอำนาจในรูปแบบต่ำ-สูง ลักษณะความเป็นครูไม่ใช่เป็นนครรรมดาที่สามารถแตะต้องได้แต่ครูถูกทำให้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องเคารพยกย่องความเป็นครูกับลูกศิษย์มีพื้นที่ที่มีพิธีกรรมในการปฏิบัติที่แยกออกจากกันโดยเด็ดขาดผ่านสิทธิพิเศษอย่างเป็นทางการที่ครูจะได้รับเหนือนักเรียน เช่น การแยกห้องน้ำของครูกับนักเรียน ซึ่งเป็นภาพที่เราเห็นจนเคยชินในโรงเรียนไทย คือห้องน้ำนักเรียนจะเป็นห้องน้ำแบบเปิด ผู้คนสามารถเข้าออกได้อย่างเป็นสาธารณะและส่วนใหญ่มักจะอยู่แยกออกไปจากอาคารเรียน ส่วนห้องน้ำครูจะเป็นห้องน้ำที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่ม อยู่มิดชิดในอาคารเรียน บางแห่งมีกุญแจปิดไว้สำหรับครูเท่านั้นที่จะเปิดไปใช้ได้ รวมไปถึงลักษณะของสุขภัณฑ์ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน นั่นคือครูจะมีสิทธิในการใช้ห้องน้ำที่สะอาด เป็นส่วนตัว และถูกสุขลักษณะกว่านักเรียน และยิ่งไปกว่านั้นนักเรียนจะไม่สามารถเข้าไปใกล้กรายห้องน้ำของครูได้อย่างชอบธรรม นอกจากห้องน้ำแล้วยังมีพื้นที่ในลักษณะนี้อยู่อีกมากในโรงเรียน เช่น ห้องกินข้าวครู โรงจอดรถของครู เป็นต้น

ไม่เพียงในเชิงจิตสำนึกและสถานที่เท่านั้น ที่ส่งเสริมให้ครูมีสิทธิพิเศษเหนือศิษย์ แต่ยังมีจัดการบางอย่างในโรงเรียนที่เข้ามาตอกย้ำความเข้มข้นของอำนาจเหนือนักเรียนของคนเป็นครู และสิ่งที่ชัดเจนที่สุดในกรณีนี้ก็คือ การจัดการเกี่ยวกับกฎระเบียบของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎการแต่งกายของนักเรียน ที่โรงเรียนจะออกกฎระเบียบอย่างละเอียดเกี่ยวกับเครื่องแต่งกาย เช่น “เสื้อเชิ้ตคอตั้งขาวเกลี้ยงไม่บางเกินควร ผ่าอกตลอด ไม่รัดรูป แขนสั้นเหนือศอกเล็กน้อย แขนพับเข้าด้านใน ไม่ผ่า มีกระเป๋าทอกซ้าย 1 กระเป๋า ขนาดกว้าง 8-12 ซม. ลึก 10-15 ซม.” หรือ “กระโปรงผ้าสีกรมท่าเนื้อเกลี้ยง ไม่มีลวดลายในตัว ขอบเอวกระโปรงไม่มีหู ด้านหน้าและด้านหลังพับเป็นจีบข้างละ 3 จีบ หันจีบออกด้านนอก เย็บทับจีบขอบข้างล่างลงมา 6-10 ซม. จีบลึก 2.5 ซม. ถึงชายกระโปรง กระโปรงยาวเพียงใต้เข่าวัดจากกลางสะบ้าเข้าประมาณ 5-10 ซม.” เป็นต้น กฎระเบียบอันถี่ถ้วนนี้ไม่ได้เพียงสร้างความเหมือนกับนักเรียนทุกคนให้เท่าเทียมกันอย่างไร เหตุผลเท่านั้น แต่ความถี่ถ้วนนี้ยังเป็นพื้นที่ให้ครูมีอำนาจบังคับใช้กฎระเบียบและตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎของนักเรียนได้อย่างชอบธรรม โดยครูก็จะมีวิธีการบริหารอำนาจนี้แตกต่างกันออกไป เริ่มตั้งแต่การออกคำสั่ง การตักเตือน การตำหนิ การริบข้าวของ การตัดเสื้อผ้าของนักเรียนที่ผิดระเบียบ หรือในบางแห่งอาจจะมีการก่อสร้างความภูมิใจในเครื่องแบบของโรงเรียนขึ้นมาเพื่อเสริมแรงให้นักเรียนปฏิบัติตาม ซึ่งพื้นที่ว่าด้วยเรื่องเครื่องแต่งกายนี้นับเป็นอีกความสำเร็จหนึ่งในการสำแดงอำนาจเหนือผู้เรียนของโรงเรียนและครู

ในจินตนาการของคนทั่วไป โรงเรียนเป็นสถานที่ฝึกอบรมความรู้ ความสามารถอันจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีหน้าที่พัฒนาสมาชิกของสังคมให้เป็นไปตามความคาดหวังที่รัฐพึงประสงค์ ซึ่งความหมายที่กล่าวมานั้นดูผิวเผินแล้วจะโน้มหน้าให้คิดไปในเชิงบวกว่าโรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ แต่ตามสภาพการณ์ในโลกความเป็นจริงนั้น โรงเรียนไม่เพียงแต่บ่มเพาะคุณลักษณะอันจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตให้กับผู้เรียนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่ที่สั่งสมพฤติกรรมและอุดมการณ์บางอย่างที่รัฐจะแอบแฝงปลูกฝังให้กับคนในสังคม ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดจากโรงเรียนในรัฐไทย ที่เต็มไปด้วยโครงสร้างทางอำนาจอันเป็นปฏิบัติต่อการเติบโตของประชาธิปไตยในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการบริหารองค์กรกับคนในองค์กร หรือ ความสัมพันธ์ที่ดูเหมือนจะบริสุทธิ์ระหว่างครูกับศิษย์ ยังเต็มไปด้วยเลือดเนื้อเชื้อไขของอุดมการณ์อำนาจนิยม หากโรงเรียนจะเป็นเครื่องมือบ่มเพาะพลเมืองของรัฐจริง ๆ เป็นไปได้หรือไม่ ที่เราจะตั้งคำถามว่า รัฐไทยมีความต้องการปลูกฝังอุดมการณ์อำนาจนิยมให้กับพลเมือง โดยใช้โรงเรียนเป็นเครื่องมือในการฟุ่มฟักสำนักเหล่านั้น

3. การผลิตซ้ำอำนาจนิยมในสถาบันการศึกษา

อุดมการณ์อำนาจนิยมที่ปลูกฝังผ่านการขับเคลื่อนการศึกษาในโรงเรียนนั้น มีความซับซ้อนลึกซึ้งในหลายมิติ โดยบทความนี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างครูกับศิษย์ โดยมีปัจจัยทางการเมืองและปัจจัยทางวัฒนธรรม คอยส่งเสริมและผลิตซ้ำอำนาจนิยมในดำรงอยู่ต่ออย่างแยกขาด ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนรู้ของครู พฤติกรรมของผู้เรียน และคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของผู้เรียนด้วย

การผลิตซ้ำผ่านกลไกทางวัฒนธรรม

อำนาจนิยมในโรงเรียนถูกส่งผ่านจนเป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่น ส่วนหนึ่งคือมีกลไกทางวัฒนธรรม (Culture mechanism) เป็นตัวเกื้อหนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มายาคติเกี่ยวกับ “พระคุณของครู” ที่สังคมไทยจะมองอยู่เสมอว่าครูเป็นผู้มีพระคุณในการเสียสละ ทุ่มเท สั่งสอนลูกศิษย์ให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ถือเป็นความยิ่งใหญ่รองจากพระคุณของพ่อแม่ โดยที่คุ้นเคยจะเรียกกันว่า “พระคุณที่สาม”

พระคุณที่สาม นับเป็นปัจจัยอันสำคัญในการก่อสร้างตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์แบบครู-ศิษย์ ที่ดูผิวเผินแล้วประหนึ่งว่าเป็นความสัมพันธ์อันบริสุทธิ์ แต่แท้แล้วกลับแฝงไปด้วยเรื่องของอำนาจและชนชั้นที่ศิษย์พึงจะเคารพ เชื่อฟังการสั่งสอนของครูโดยปราศจากเงื่อนไข เพราะทั้งหมดที่ครูทำนั้นนับเป็นบุญคุณที่ยิ่งใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีพิธีกรรมที่เข้ามาตอกย้ำความสัมพันธ์ลักษณะนี้ให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น พิธีไหว้ครู ที่มีการพัฒนารูปร่างจากพิธีไหว้ครูที่เป็นเทพเจ้าตามคติพราหมณ์ มาเป็นการไหว้ครูมนุษย์ในโรงเรียน เพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้นักเรียนได้พิจารณาตัวขอเป็นลูกศิษย์ ด้วยความระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของครู หรือพิธีกรรมที่นักเรียนจะได้ทำอยู่อย่างสม่ำเสมอทุกชั่วโมงเรียน นั่นคือ การสวดสัจก่อนที่ครูสอน และขอบคุณ หลังจากครูสอนเสร็จแล้ว แม้ว่าจะเป็นพิธีกรรมสั้นๆ ที่สอนให้รู้จักมารยาททางสังคม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการขอบคุณในห้องเรียนของไทยมีนัยยะของ “บุญคุณ” เข้ามาผสมผสานอย่างเป็นเนื้อเดียวกันด้วย นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างบุญคุณของครูกับวัฒนธรรมอาวุโสในสังคมไทย โดยครูจะมีสถานภาพความเป็นผู้อาวุโส (Seniority) สำหรับนักเรียน จึงเป็นไปได้ยากอย่างยิ่งที่ผู้เรียนในฐานะผู้ด้อยอาวุโส จะตั้งคำถามหรือกระทำการใด ๆ ที่สั่นสะเทือนต่อความศักดิ์สิทธิ์ของครู นับว่าวัฒนธรรม พิธีกรรมมายาคติมากมายในสังคมไทยเป็นตัวสนับสนุนอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ให้มีอำนาจและชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง และส่งผลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติต่อกัน รวมไปถึงการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน ที่มีลักษณะคาบเกี่ยวกับความเป็นเผด็จการ (Dictatorship)

การผลิตซ้ำผ่านกลไกทางการเมือง

อันเป็นที่ทราบกันดีว่าการจัดการศึกษาของประเทศไทย มีโครงสร้างการจัดการแบบรวมศูนย์ (Centralization) ภายใต้การสั่งการจากบนลงล่าง (Top-down) โรงเรียนถือเป็นหน่วยเล็กที่สุดหรืออยู่ล่างสุดของสายการบังคับบัญชา ลักษณะเช่นนี้ย่อมง่ายต่อการควบคุมแบบแผนการปฏิบัติของโรงเรียนให้เป็นที่ไปตามความต้องการของรัฐ แม้ว่าในปัจจุบันโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาจะได้รับอิสระในการจัดการหลักสูตรตามบริบทของสถานศึกษา ทำให้ในบางสถานศึกษาสามารถจัดการเรียนการสอนตอบโจทยสภาพแวดล้อมในชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสอดคล้องกับนโยบายจากส่วนกลางนั่นคือ กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวคือ การขับเคลื่อนการศึกษาในโรงเรียนยังคงหนีไม่พ้นรูปแบบการจัดการแบบรัฐราชการ มีการสั่งการจากส่วนกลางสู่สถานศึกษา ให้ปฏิบัติตามแนวคิด และสถานศึกษามีหน้าที่รายงานผลการปฏิบัติตามนโยบายให้ส่วนกลาง

รับทราบ ยิ่งไปกว่านั้น ในโรงเรียนเองยังมีลักษณะการจัดการองค์การเหมือนกับส่วนกลางอีกด้วย นั่นคือ ผู้ที่มีอำนาจการสั่งการคือ ผู้บริหาร และครูเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่ง เราจะเห็นการสั่งการเป็นทอด ๆ นี้ในทุกสถานศึกษาในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานศึกษาของรัฐบาล

เมื่อบริบทของการจัดการอำนาจอยู่ในลักษณะของการสั่งการแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า นักเรียน ไม่ได้อยู่ในสมการของการขับเคลื่อนการศึกษาของรัฐแต่อย่างใด เมื่อนักเรียนไม่ได้เป็นจุดตั้งต้นในการจัดการศึกษาในแง่สิทธิ เสรีภาพ สิทธิมนุษยชนของนักเรียนจะถูกนำมาเป็นส่วนประกอบในการออกแบบนโยบายการศึกษาของรัฐ นั่นก็เท่ากับว่านักเรียนในโรงเรียนเป็นเพียงวัตถุติดหนึ่งในการใช้อำนาจรัฐขับเคลื่อนอุดมการณ์บางอย่างผ่านระบบการศึกษาเพียงเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น การให้มีการเข้าแถวเคารพธงชาติ และไหว้พระสวดมนต์ในตอนเช้าก่อนเข้าชั้นเรียน ซึ่งเป็นข้อถกเถียงมากมายว่า กิจกรรมดังกล่าวนี้ส่งประโยชน์อันใดให้กับนักเรียนหรือมีส่วนช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพขึ้นหรือไม่ หากแต่กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นเพียงพิธีกรรมที่จรรยาบรรณวัฒนธรรมชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่รัฐต้องการให้มีเสถียรภาพโดยมีการสั่งการผ่านนโยบายให้โรงเรียนปฏิบัติตาม

ในมุมมองผ่านกลไกการปกครองนี้ ทำให้ครูและนักเรียนเป็นเพียงฟันเฟือง (mechanism) หนึ่งในจัดการอำนาจของรัฐ โครงสร้างองค์การในลักษณะการสั่งการจากบนลงล่างจึงเป็นการผลิตซ้ำความเป็นเผด็จการของรัฐ ที่ไม่สนใจพลเมืองในฐานะปัจเจกบุคคล แต่กลับมองว่าพลเมืองนั้นเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งในการรักษาความมั่นคงของรัฐ และนี่ก็ทำให้โรงเรียนในรัฐไทยมีลักษณะเป็นหน่วยงานราชการที่ห่างไกลจากปริมณฑลของการจัดการเรียนรู้ในเชิงวิชาการ

4. ปราบปรามการเกิดขึ้นภายใต้การผลิตซ้ำอำนาจนิยมในสถาบันการศึกษา

จากลักษณะความสัมพันธ์ของครู-ศิษย์ ผ่านการผลิตซ้ำด้วยกลไกทางวัฒนธรรม (Culture mechanism) และกลไกทางการเมือง (Politics mechanism) ทำให้เกิดผลอย่างชัดเจนทั้งผลต่อการจัดการเรียนรู้ พฤติกรรมของผู้เรียน และส่งผลในวงกว้างถึงคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองของรัฐอีกด้วย

การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ได้ส่งเสริมปัจเจกบุคคลของผู้เรียน

เมื่อลักษณะของการจัดการองค์การในโรงเรียนเข้ามาผสมโรงกับวัฒนธรรมอาวุโสของครูแล้ว เป็นผลให้การจัดการเรียนรู้ของครูนั้นเป็นไปตามการสั่งการตามนโยบายของรัฐ (State policy) ผ่านหลักสูตรแบบเรียน หรือการทดสอบระดับชาติต่าง ๆ นั่นทำให้ครูมีอิสระในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอยู่น้อยเต็มที แล้วยิ่งไปกว่านั้นในมุมมองของผู้เรียนก็จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอน หรือรูปแบบการจัดการของครูที่เป็นศูนย์กลางของห้องเรียน ทำให้นักเรียนทุกคนที่ตามธรรมชาติแล้วจะมีความสนใจและความสามารถที่แตกต่างกัน จำต้องทำกิจกรรมหรือวัดผลการเรียนรู้ด้วยเกณฑ์เดียวกัน นี่ก็พอจะชัดเจนแล้วว่า การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองไปตามบริบทของแต่ละบุคคล แต่ห้องเรียนกลับกลายเป็นโรงงานในการผลิตบุคลากรที่มีลักษณะเหมือนกัน แล้วจึงค่อยไปแสวงหาตัวตนที่แท้จริงหลังจากออกจากโรงเรียน

มุมมองของผู้เรียนกับอำนาจนิยมที่เป็นเรื่องปกติ

ระยะเวลาอย่างน้อย 9 ปีที่นักเรียน 1 คนต้องอยู่ในระบบการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3) จึงเป็นเรื่องปกติที่นักเรียนจะได้รับการซึมซับการจัดการศึกษาที่แฝงไปด้วยอุดมการณ์อำนาจนิยม แม้ว่านักเรียนในระบบส่วนมากจะไม่ได้เห็นด้วยกับการปฏิบัติบางอย่างของครูและโรงเรียน แต่

การไม่เห็นด้วยนั้นก็ไม่ได้นำมาซึ่งการเรียกร้องให้มีการปฏิวัติในเชิงระบบ และในปัจจุบันจะมีกรณีของการตั้งคำถามหรือร้องเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนอยู่บ่อยครั้ง แต่ก็ยังมีคนบางกลุ่มมองว่า การตั้งคำถามของผู้เรียนนั้นเป็นเรื่องก้าวร้าว และไม่ควรกระทำ ยิ่งไปกว่านั้นพวกเขายังสนับสนุนการกระทำการบางอย่างของครูแม้ว่านั่นจะเป็นการใช้ความรุนแรงหรือเป็นการละเมิดสิทธิบางอย่างของนักเรียนก็ตาม

คุณลักษณะของพลเมืองที่เพิกเฉยต่อความเป็นเผด็จการ

การเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยการใช้อำนาจ (Power) ผ่านการผลิตซ้ำจนกลายเป็นวัฒนธรรมอันดีงาม ย่อมนำมาซึ่งพฤติกรรมที่มีแนวโน้มไปในลักษณะของการเป็นเผด็จการในชีวิตประจำวัน ต่อให้ในโลกปัจจุบันมีข้อมูลอันหลากหลายพร้อมที่จะให้ผู้คนได้เรียนรู้ แต่พฤติกรรมส่วนหนึ่งที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กก็ยังคงอยู่ แม้ว่าผู้คนจำนวนมากจะไม่เห็นด้วยกับความเป็นเผด็จการแต่มาายาคติบางอย่างก็ทำให้พวกเขาเลือกที่จะเพิกเฉย หรือยินยอมความเคลื่อนไหวของเผด็จการอยู่ห่าง ๆ ซึ่งนั่นเป็นอุปสรรคต่อการสร้างคุณลักษณะของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

จะเห็นได้ว่าการปลูกฝังอุดมการณ์อำนาจนิยมในสังคมไทยนั้นอยู่ในลักษณะที่กลมกลืนไปกับวัฒนธรรมอันดีงาม และยังได้รับความชอบธรรมในการส่งต่ออุดมการณ์นี้ผ่านกลไกทางการเมือง ที่ฉาบหน้าไว้ด้วยการจัดการศึกษาในโรงเรียนที่โดยมากคนจะมองว่าเป็นพื้นที่อันบริสุทธิ์และได้รับความไว้วางใจให้เป็นหน่วยงานในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การขับเคลื่อนสังคมประชาธิปไตยในระดับวิถีชีวิตจึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก หากยังไม่มี การถอดรื้อ วัฒนธรรมและโครงสร้างการจัดการองค์การในโรงเรียนให้ส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ และตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนของพลเมืองอย่างเป็นปัจเจกบุคคล

5. ความมิตบอดของการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านทฤษฎีมาร์กซิสม์แนวมนุษยนิยมของอันโตนิโอ กรัมสซี (Antonio Gramsci)

จากการชี้ชวนให้ขบคิดในประเด็นข้างต้นว่าด้วย: ความสัมพันธ์ระหว่างครู – ศิษย์ว่ามันเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกตรึงด้วยค่านิยมของระบอบอำนาจนิยมที่เจือปนไปด้วยค่านิยมของการอบรมสั่งสอน ขัดเกลา ถ่ายทอดความรู้ โดยอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ที่เรียกว่าการอุปถัมภ์ค้ำชู การยกย่องบุญคุณ การสร้างวาทกรรมคุณงามความดี ซึ่งมีการประกอบสร้างวาทกรรมเหล่านั้นอย่างเป็นแบบแผนมีจัดวางบทบาทหน้าที่อย่างมีระเบียบจนนำไปสู่วิถีการปฏิบัติต่อกันระหว่างความสัมพันธ์นั้นอย่างเข้มข้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังขยายอิทธิพลไปยังการวาดภาพในสังคมอุดมคติและเชื่อมโยงหลักการต่าง ๆ ว่าด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของครูทำให้เกิดเป็นการสร้างบุคคลตัวอย่างหรือตัวแบบของพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนาให้เกิดขึ้นตามบรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ

ฉะนั้น คำถามที่ตามมาในฐานะที่สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่ในการพัฒนาประชาชนของรัฐให้มีความรู้ความสามารถจนนำไปสู่การต่อยอดวิทยาการในสายอาชีพต่าง ๆ เพื่อความเจริญมั่งคั่งของรัฐในฐานะทรัพยากรบุคคลที่ทรงภูมิปัญญา แต่ในทางตรงกันข้ามจากการที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้ในหัวข้อข้างต้นว่าด้วยเรื่องครู-ศิษย์ ในปริมณฑลของอำนาจนิยมในสถาบันการศึกษา ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นตัวอย่างของปรากฏการณ์ที่ระบบการศึกษาของรัฐไทยได้ประทับประคองหล่อเลี้ยงระบบวัฒนธรรมที่เป็นอำนาจนิยมผ่านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาของไทยโดยเฉพาะตัวแสดงหลักในการพัฒนาถ่ายทอด

องค์ความรู้เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันทรงภูมิปัญญาให้แก่วัฒนธรรมาภิบาลในฐานะผลผลิตทางด้านสถาบันการศึกษา แต่ก็หาได้เป็นอย่างนั้นการเรียนการสอนโดยเฉพาะส่วนมากครูยังยึดติดกับสถานะความเป็น “ครู” ที่อยู่เหนือความสัมพันธ์อันเป็นความสัมพันธ์แนวระนาบที่ให้ความเท่าเทียมกันระหว่างผู้เรียน แต่ในที่นี้ครูถูกทำให้มีบทบาทหน้าที่การสอนและการถ่ายทอดองค์ความรู้จากแนวคิดซึ่งเป็นระบบการสั่งการซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม ด้วยเหตุนี้ระบบการเรียนการสอนที่ควรจะเป็นการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ในเชิงวิชาการ (Academic) การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มเปี่ยมไปด้วยสาระเนื้อหาที่เป็นสากลและเป็นประเด็นที่เป็นที่รับรู้ในอารยประเทศ (Civilize) การเรียนการสอนที่ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของผู้เรียนจะก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนทัศน์ การตั้งคำถาม การหาทางออกแก้ปัญหาตามสิ่งที่ควรจะเป็นโดยมีเหตุผลเชิงหลักการเข้ามารับรอง แต่ปรากฏการณ์นี้ย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะโครงสร้างของรัฐไทยที่ยังคงมีระบบวัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์และโครงสร้างทางการเมืองแบบอำนาจรวมศูนย์ยังคงทำให้ระบบคิดหรือตรรกะของบุคลากรทางการศึกษาดังแต่ระดับส่วนกลางจนถึงท้องถิ่นยังยึดติดกับระบบประเพณี ค่านิยมความสูงต่ำของคน จนนำไปสู่ความล้าหลังด้านการพัฒนาองค์ความรู้และการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน (ลูกศิษย์) หน้าที่ของครูที่อยู่ในระบอบแบบอำนาจนิยมจะทุ่มเทแรงกายในการให้ความสำคัญกับกฎระเบียบไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การแต่งกาย การเชิ้คชื่อ ระเบียบการแต่งตัว รวมไปถึงลักษณะของความเป็นเผด็จการในชั้นเรียนที่ส่งมอบความคิดของผู้สอนให้แก่ผู้เรียนโดยผู้เรียนไม่สามารถตั้งคำถามหรือถกเถียงได้

ในสายตาของกรัสมซีที่ผู้เขียนนำแนวคิดเรื่อง “ทฤษฎีมาร์กซิสต์แนวมนุษยนิยม” มาเป็นกรอบในการอธิบายเพื่อฉายภาพให้เห็นถึงสภาพการดังกล่าว กรัสมซี เป็นคิดในสำนักมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-Marxism) โดยเป็นคนตั้งคำถามและถกเถียงเกี่ยวกับโครงสร้างของสังคมตามแบบของสำนักมาร์กซิสต์ที่มีบรรพบุรุษของสำนักคือ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) โดยมุ่งเน้นไปที่การอธิบายโครงสร้างของรัฐที่ให้ความสำคัญไปที่โครงสร้างส่วนล่างที่คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เรียกว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจส่วนล่าง (economic base/infrastructure) คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ชี้ให้เห็นถึงสังคมตะวันตกที่พัฒนาขึ้นมาภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) จนนำไปสู่การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม และท้ายสุดเกิดการขูดรีดและความขัดแย้งระหว่างชนชั้น คือ ชนชั้นแรงงานและชนชั้นนายทุน จากปรากฏการดังกล่าวนำไปสู่แนวคิดในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมกันที่ปราศจากชนชั้นของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ผ่านงานเขียนในหนังสือ The Communist Manifesto สังคมในอุดมคติ นั่นคือ สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (Communist) ฉะนั้นชนชั้นแรงงานหรือชนชั้นกรรมาชีพต้องการโค่นล้มชนชั้นนายทุนเพื่อสร้างสังคมแห่งการเท่าเทียมกันดังกล่าวนี้จึงจำเป็นต้องมีการทำลายระบบโครงสร้างชนชั้นนายทุนโดยการปฏิวัติยึดอำนาจรัฐซึ่งก็คือโครงสร้างส่วนบน (Super structure)⁷ ตามความหมายของสำนักมาร์กซิสต์ กรัสมซีได้ทำการถกเถียงในแนวคิดดังกล่าวโดยปฏิเสธที่จะอธิบายว่าโครงสร้างส่วนล่างได้ทำการแยกตัวออกจากโครงสร้างส่วนบนอย่างเป็นทางการและการปฏิวัติสังคมไม่ได้ถูกพยายามทำความเข้าใจจากโครงสร้างส่วนล่างเสมอไป ในทางตรงกันข้ามกันในฐานสำนักมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-Marxism) กรัสมซีให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนบนโดยพิจารณาว่าโครงสร้างส่วนบนเป็นโครงสร้างที่ทรง

⁷ เกษียร เตชะพีระ, มาร์กซ: ความรู้ฉบับพกพา. (กรุงเทพมหานคร: open worlds, 2558), หน้า 59.

พลังในการสร้างจิตสำนึกและอุดมการณ์เป็นเงื่อนไขในการธำรงและรักษาอำนาจทางสังคมให้ไหลเวียนอยู่ได้ โดยกริมซีเรียกอำนาจนั้นว่าการสร้างความรู้สึกยอมรับหรือสมัครใจ (Consent) โดยไม่ถือว่าเป็นการบังคับ⁸

ด้วยเหตุนี้จากหัวข้อว่าด้วยครู – ศิษย์: ความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยมความมีขอบเขตของการถ่ายทอดองค์ความรู้ ผู้เขียนจะนำแนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นมนุษย์นิยมผ่านการอธิบายจากโครงสร้างส่วนบนมาทำการวิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพการว่าทำไมระบบการศึกษาของไทยในสถาบันการศึกษายังคงสยบยอมต่ออำนาจของระบอบแบบอำนาจนิยมอยู่และอาจมีแนวโน้มดำรงอยู่อย่างมั่นคงถาวรโดยมีหลักการที่แฝงไปด้วยการละเมิดและกดทับเสรีภาพที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและจรรโลงให้ระบอบอำนาจนิยมนี้ดำรงอยู่ต่อไป

6. มองอำนาจนิยมในสถาบันการศึกษาไทยผ่านจุดยืนของกริมซีบนความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับความเป็นปัจเจกชน

จากมรดกทางความคิดของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ที่เป็นนักทฤษฎีสายวิพากษ์ในยุคบุกเบิกว่าด้วยเรื่องการแบ่งโครงสร้างสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือ โครงสร้างส่วนล่าง (infrastructure) ซึ่งหมายถึงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจทั้งหมด และโครงสร้างส่วนบน (Super structure) หรือที่เรียกว่าโครงสร้างทางการเมือง วัฒนธรรม คุณค่า จิตสำนึก และอุดมการณ์ เป็นต้น การวิพากษ์ดังกล่าวอธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อโครงสร้างส่วนล่างมีอำนาจเหนือโครงสร้างส่วนบนเท่านั้น⁹ วิธีของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ข้างต้นกริมซีให้ความเห็นว่าทั้งโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่างมีความสัมพันธ์กันโดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้สาเหตุที่กริมซีพยายามถกเถียงก็คือโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่างจะมีลักษณะของการต่อรอง (Negotiation) กันอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นในกรณีอำนาจนิยมในสถาบันการศึกษาไทยผ่านความสัมพันธ์ระหว่างครู-ศิษย์ สามารถอธิบายได้ว่าโครงสร้างส่วนบนที่เป็นค่านิยม จิตสำนึก ประเพณี ขนบธรรมเนียม ยังคงสัมพันธ์กับโครงสร้างส่วนล่างที่เป็นเรื่องเศรษฐกิจกล่าวในฐานะสถาบันการศึกษาเป็นหน่วยบริการที่มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมและการจ่ายค่าเทอม สะท้อนให้เห็นว่าตามแนวคิดนี้ถึงแม้ว่าผู้ปกครองจะจ่ายค่าเทอมให้แก่สถาบันการศึกษา แต่ค่าเทอมนั้นก็ไม่ได้ประกันตีความความสามารถของครูที่ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางวิชาการให้แก่ผู้เรียน แต่ในขณะเดียวกันโครงสร้างส่วนบนก็ทำงานไปด้วย คือ ผู้ปกครองของผู้เรียนบางส่วนให้ความสำคัญกับค่านิยมของโรงเรียนผ่านชื่อเสียงผ่านกิจกรรมที่เป็นค่านิยมที่อยู่ในกลไกโครงสร้างส่วนบนของสังคม ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่มีการจ่ายค่าเล่าเรียนไม่ได้แยกตัวออกอย่างเป็นอิสระต่อวัฒนธรรมประเพณีหรือค่านิยม ฉะนั้นด้วยบริบทดังกล่าวจึงทำให้อิทธิพลของอำนาจนิยมที่อยู่ในระบบการศึกษาของไทยยังคงสืบทอดและผลิตซ้ำการทำงานของตัวเองอยู่อย่างเสมอ

คำถามที่ตามมาคือ ถ้าหากเป็นเช่นนี้ระบบการศึกษาไทยมองลอดผ่านความสัมพันธ์ระหว่างครู-ศิษย์ในระบอบอำนาจนิยม เราสามารถหลุดพ้นได้หรือไม่ ในที่นี้ผู้เขียนอธิบายการถกเถียงของกริมซีผ่าน

⁸ วัชรพล พุทธิรักษา, บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กริมซี. (กรุงเทพมหานคร: สมมติ, 2557), หน้า 96.

⁹ กาญจนนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2553), หน้า 171.

ทฤษฎี “ความเป็นจริงแบบจิตนิยม (idealist realism)” ของเบเนดัตโต โครเซ่ (Benedetto Croce)¹⁰ สำคัญคือ โครเซ่ (Croce) เชื่อว่าความจริงภายนอกที่ปรากฏอยู่เกิดจากการสร้างขึ้นของมนุษย์ ฉะนั้นมนุษย์เป็นผู้สร้างความจริงต่างๆ ขึ้นมาผ่านกิจกรรม และการกระทำ ทั้งในการเมืองและจริยธรรมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ความหมายของแนวคิดนี้มีความเป็นมนุษย์นิยม (humanism) ที่มนุษย์เองมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงชะตากรรมของตนเอง หากมองตามคำอธิบายของโครเซ่ (Croce)¹¹ ประเด็นเรื่องครู – ศิษย์: ความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยมความมีขอบเขตของการถ่ายทอดองค์ความรู้ ผู้เขียนมีทรรศนะว่าในเมื่อโครงสร้างสังคมหล่อหลอมให้เกิดค่านิยมแบบอำนาจนิยมในสถาบันการศึกษาเราจะสามารถแก้ไขสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร คำตอบตามทรรศนะของผู้เขียนมองว่ากลไกที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือการสร้างระบบคิดว่าด้วยความเป็นมนุษย์นิยม (humanism) เข้าไปมีอำนาจในโครงสร้างส่วนบนของสังคมเพื่อทำให้ผู้เรียนตระหนักว่าการสยบยอมต่ออำนาจครูอาจารย์ไม่ใช่เป็นชะตาฟ้าลิขิตที่เต็มไปด้วยการสร้างคุณงามความดี หรือการตอบแทนบุญคุณ แต่อาจจะต้องสร้างระบบคิดขึ้นมาใหม่ว่าโครงสร้างทางสังคมหรือประวัติศาสตร์ที่มีมาก่อนนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ และมนุษย์เองยอมเป็นผู้เปลี่ยนแปลงสังคมของตนเองอยู่เสมอ ด้วยคุณูปการความคิดของโครเซ่ (Croce) จึงส่งผลให้กริมชีนำแนวคิดนี้มาอธิบายวิพากษ์สังคมโดยเริ่มจากการตั้งคำถามถึงสถาบันหลักของสังคมรวมถึงขอบเขตอำนาจของวัฒนธรรมที่พยายามครอบงำความคิดของมนุษย์ในฐานะปัจเจกชน ในที่นี้คือมายาคติเกี่ยวกับ “พระคุณของครู” ที่สังคมไทยจะมองอยู่เสมอว่าครูเป็นผู้มีพระคุณในการเสียสละทุ่มเท ความหวังดี เป็นต้น

ฉะนั้น การมองอำนาจนิยมในสถาบันการศึกษาไทยผ่านจุดยืนของกริมชีบนความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับความเป็นปัจเจกชน มองว่าเนื่องด้วยสถาบันการศึกษาและอำนาจนิยมเป็นวัฒนธรรมประเพณี ค่านิยมที่อยู่ในโครงสร้างส่วนบนและทรงอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลในการเชื่อมอมเมาโดยปราศจากการตั้งคำถามต่อระบบเหล่านั้นซึ่งกริมชีเรียกว่าการสร้างความรู้สึกรับหรือสมัครใจ (Consent) อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าปัจเจกบุคคลในฐานะผู้เรียน (ศิษย์) ต้องการหลุดพ้นจากโครงสร้างดังกล่าว พร้อมๆ กับการตระหนักถึงความเป็นมนุษย์นิยม (humanism) โครงสร้างส่วนบนที่ทรงพลังนั้นจะมีกลไกบางอย่างในการสร้างวาทกรรมของการกระทำที่ต่อแย้งต่ออำนาจของโครงสร้างส่วนบน เช่น การกล่าวหาว่าไม่เคารพครูอาจารย์ การกล่าวหาว่าไม่มีมารยาท เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถูกผลิตออกมาบนฐานของบรรทัดฐานทางสังคม (Norm) ที่สังคมคาดหวังผ่านการประกอบสร้างของโครงสร้างส่วนบน ด้วยเหตุนี้ระบบการศึกษาไทยที่เคลือบแฝงไปด้วยระบบที่อยู่ในโครงสร้างส่วนบนเหล่านี้จึงทำให้ศิษย์มีความเชื่อต่อครู และนำไปสู่การเชื่อและสยบยอมของหลักสูตรของสถาบันที่แฝงมาด้วยความคลั่งความเป็นชาตินิยม (Nationalism) การหล่อหลอมวัฒนธรรมส่วนกลางการลบเลือนให้ร้ายวัฒนธรรมท้องถิ่น จนถึงการสร้างความเป็นอื่นผ่านเนื้อหาสาระของแบบเรียนที่มาจากรัฐส่วนกลาง¹²

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 173.

¹¹ Edmund E. Jacobitti. "Hegemony before Gramsci: The Case of Benedetto Croce," 1980, ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563, จาก <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdfplus/10.1086/242048>

¹² อติพร สุขสมนิตย์, อิทธิพลของลัทธิชาตินิยมที่มีต่อหลักสูตรและการเรียนการสอน วิชาดนตรี-นาฏศิลป์ ในระดับประถมศึกษา สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม, ม.ป.ป. ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563, จาก https://madlab.cpe.ku.ac.th/forest/อติพร_สุขสมนิตย์

7. การครองความเป็นเจ้า (Hegemony) กลไกของอำนาจนิยมในความสัมพันธ์ครู – ศิษย์ของการถ่ายทอดองค์ความรู้

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ในบริบทของสถาบันการศึกษารัฐไทยมีฐานคิดมาอำนาจนิยมโดยไม่เชื่อว่ามนุษย์มีความรู้ความสามารถ มีระบบคิด และตัดสินใจเรื่องต่างๆ เองได้ ฐานคิดแบบอำนาจนิยมจึงมักปรากฏออกมาดังเช่น การตี การกลั่นแกล้ง การบังคับถอดเสื้อใน (นักเรียนผู้หญิง) การบังคับไหว้ และวัฒนธรรมระบบอาวุโส เป็นต้น โดยเฉพาะในเรื่องความอาวุโสกว่า ที่มักถูกอธิบายแบบเหรียญข้างเดียว คือความอาวุโสถูกต้องเสมอ ถ้าผู้เรียนโต้แย้งหรือมีข้อสงสัยก็จะกลายเป็นเรื่องที่ผิด (พูดอะไรก็ผิด) เน้นสิ่งที่เรียกว่าความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ความไม่เสมอภาค แบ่งคนเป็นยศถาบรรดาศักดิ์ มีชนชั้นเต็มไปหมด ผู้เรียนก็ต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่เท่านั้น¹³ ในสภาวะดังกล่าวผู้เขียนได้นำแนวคิดว่าด้วย การครองความเป็นเจ้า (Hegemony) ของกรัมซีเข้ามาอธิบายว่าเพราะเหตุใดสภาวะการกดขี่แบบอำนาจนิยมยังคงถูกสืบต่อและถูกผลิตซ้ำแบบครั้งแล้วครั้งเล่าในวงการการศึกษาของประเทศไทย กล่าวคือในที่ผู้เขียนมีทรรศนะว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์เป็นเรื่องการใช้อำนาจ (Power) รูปแบบหนึ่ง โดยอำนาจที่ว่าจะค่อยพัฒนาความเข้มข้นจนทำให้ศิษย์ในฐานะผู้ถูกใช้อำนาจค่อยๆ ชื่นกับระบบและตรรกะแบบอำนาจนิยมนี้โดยปราศจากการตั้งคำถาม จนนำไปสู่ความเชื่อต่อระบบและความสัมพันธ์ดังกล่าวผ่านจิตสำนึกที่มองว่าความสัมพันธ์ในระบบนี้เป็นสิ่งที่สังคมพึงปรารถนาจนนำไปสู่การถ่ายทอดและผลิตซ้ำ ในความเชื่อทางด้านปรัชญาความคิดผู้เขียนได้นำสภาวะการดังกล่าวอธิบายบนฐานของกรัมซีว่าด้วยการครองความเป็นเจ้า (Hegemony) กรัมซีเชื่อการใช้อำนาจเป็นลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งในทางตรงกันข้ามมีความเป็นพลวัต (Dynamic) โดยปฏิบัติการอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยสาระสำคัญอำนาจดังกล่าวจะเข้าครอบงำยึดกุมปริณิธานของจิตสำนึกและระบบความคิด¹⁴ หากย้อนมองความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ในบริบทของสถาบันการศึกษารัฐไทย ลักษณะดังกล่าวเป็นการการครองความเป็นเจ้า (Hegemony) ในรูปแบบของ “การครองความเป็นเจ้าทางวัฒนธรรม (Cultural Hegemony)”¹⁵ อธิบายถึงโครงสร้างทางสังคมที่สถาปนาวัฒนธรรมหรือระบบความคิดขึ้นมาชุดหนึ่งและมีความเห็นพ้องต้องกันว่าวัฒนธรรมชุดนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติจนนำไปสู่การเผยแพร่ใส่ค่านิยมความดีงามลงไปผ่านพิธีกรรมของวัฒนธรรมหรือระบบความคิดชุดนั้นๆ ดังนั้นก็เท่ากับว่าโครงสร้างทางสังคมที่ส่งเสริมระบบอำนาจนิยมมักจะมีฐานคิดของการครองความเป็นเจ้าทางวัฒนธรรม (Cultural Hegemony) หนุนเสริมอยู่และกลไกเหล่านั้นก็ขับเคลื่อนค่านิยมแบบอำนาจนิยมต่อไป โดยละเอียดสาระสำคัญของการเป็นสถาบันการศึกษาที่จะต้องมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของพลเมืองของรัฐตามหลักวิชาการ แต่ตรงกันข้ามระบบการศึกษาการเรียนการสอนมักยึดติดกับฐานคิดแบบอำนาจนิยมส่งผลให้ผู้เรียนแทนที่จะมีอิสรภาพในการสร้างสรรค์ด้านความคิด แต่กลับกลายเป็นต้องมุ่งมั่นตรากตรำกับพิธีกรรมที่อำนาจนิยมมอบให้เพื่อหล่อ

¹³ ประจักษ์ ก้องกีรติ, “อำนาจนิยม” และความรุนแรงในการศึกษาไทย, 2559, ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563, จาก <https://elsiam.org/interview-prajak-authoritarianism/>

¹⁴ อ่างอิงแล้ว, สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2553). หน้า 165.

¹⁵ T. J. Jackson Lears. *The Concept of Cultural Hegemony: Problems and Possibilities*. (2016). ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563, จาก

file:///C:/Users/USER/Downloads/Documents/542fad78685c86c6851dc9c94aefca890e7d.pdf

เลี้ยงวัฒนธรรมดังกล่าวไว้โดยปราศจากอำนาจการต่อรองใด ๆ ซึ่งนี่ก็คืออีกหนึ่งปัจจัยของปัญหาของการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของรัฐ¹⁶

8. บทสรุป

ความสัมพันธ์ของครูกับศิษย์ในสถาบันการศึกษาของไทย เป็นพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยความเป็นอำนาจนิยม โดยมีกระบวนการทำให้เกิดขึ้นและคงอยู่ ผ่านมายาคติ วาทกรรม พิธีกรรม มากมาย ที่เบื้องหน้าแล้วดูเป็นความสัมพันธ์อันบริสุทธิ์ แต่หากตีความหมายอย่างลึกซึ้งจะพบว่าสถาบันการศึกษาของไทยได้ผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางการเมืองบางอย่างจากรัฐสู่ประชาชนได้อย่างแนบเนียน ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในระบบการศึกษาโดยตรง

ความสัมพันธ์ของครูกับศิษย์มีการจัดวางอำนาจสูง-ต่ำ ในลักษณะที่ครูเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และได้รับสิทธิพิเศษบางอย่างเหนือนักเรียน ทั้งในด้านที่เป็นรูปธรรมและพิธีกรรม ฉะนั้นแล้วครูจึงมีอำนาจในการบังคับหรือชี้แนวทางให้ศิษย์ปฏิบัติตามได้อย่างชอบธรรม โดยเป็นการยากที่ศิษย์จะตั้งคำถามกับคำสั่งสอนหรือพฤติกรรมของครู ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะนี้ถูกผลิตซ้ำผ่านกลไกทางวัฒนธรรมและกลไกทางการเมืองอย่างแนบคาย กล่าวคือ ในสถาบันการศึกษาจะมีมายาคติที่ซึ่งมองว่าครูเป็นผู้มีพระคุณต่อศิษย์ อันมีหน้าที่ปลูกฝัง อบรมสั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนที่มีคุณภาพ และครูก็จะได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองของศิษย์ในการเลี้ยงดูลูกศิษย์ ดุจตั้งพ่อแม่คนที่สอง หรือเรียกว่าเป็น “พระคุณที่สาม” โดยในสถานศึกษาจะมีพิธีกรรมอันเป็นสัญลักษณ์ของบุญคุณเหล่านั้น เช่น พิธีไหว้ครู เป็นต้น นอกจากนี้แล้วกลไกทางการเมืองยังเข้ามาต่อยอดความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้ โดยการปฏิบัติงานในสถานศึกษาจะเป็นไปตามนโยบายที่มาจากส่วนกลาง ฉะนั้นแล้วสถานศึกษาจึงเป็นหน่วยงานราชการที่ทำงานตามคำสั่งการ โดยนักเรียนไม่ได้อยู่ในจุดตั้งต้นของการดำเนินนโยบาย ในทางกลับกันรัฐกลับใช้นักเรียนเป็นเครื่องมือในการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของรัฐเพียงเท่านั้น ภายใต้โครงสร้างการจัดการลักษณะนี้จึงเป็นการผลิตซ้ำความเป็นเผด็จการของรัฐที่ไม่สนใจพลเมืองในฐานะปัจเจกบุคคล

ความสัมพันธ์ของครูกับศิษย์ในบริบทของอำนาจนิยมนี้ นำมาซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ได้ส่งเสริมปัจเจกบุคคลของผู้เรียน โดยครูจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ไปตามนโยบายของรัฐ ทำให้ห้องเรียนกลายเป็นโรงงานผลิตบุคลากรที่ลักษณะเหมือน ๆ กัน และผู้เรียนเองก็เป็นไปได้ยากที่จะตั้งคำถามต่อการจัดการเรียนรู้ของครู ซึ่งพลเมืองไทยแต่ละคนจำเป็นต้องอยู่ในวงวนนี้ไม่ต่ำกว่า 9 ปี (ตามการศึกษาภาคบังคับ) จึงเป็นเรื่องปกติที่จะมีพฤติกรรมบางอย่างหลงเหลืออยู่เมื่อทุกคนเติบโตขึ้นมา นั่นคือ พฤติกรรมการเพิกเฉยต่ออำนาจนิยม เพราะอำนาจนิยมกลายเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนเห็นมาตั้งแต่เด็กอยู่แล้ว และนี่นับเป็นความสำเร็จของรัฐที่ต้องการผลิตพลเมืองเชื่อ ๆ ที่ยินยอมจะเพิกเฉยต่อความเป็นเผด็จการ ซึ่งย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย

ความสัมพันธ์ของครูกับศิษย์ภายใต้ค่านิยมอำนาจนิยมนี้มีวิถีการปฏิบัติต่อกันระหว่างความสัมพันธ์อย่างเข้มข้น และมีการเชื่อมประสานโครงสร้างส่วนบนที่เป็นค่านิยม จิตสำนึก ประเพณี ขนบธรรมเนียม กับโครงสร้างส่วนล่างที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจอย่างแยกจากกันไม่ได้ นอกจากนี้ในบริบทสถาบันการศึกษา

¹⁶ ประจักษ์ ก้องกีรติ, “อำนาจนิยม” และความรุนแรงในการศึกษาไทย. ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563, จาก <https://elsiam.org/interview-prajak-authoritarianism/>, (2559).

รัฐไทยยังมีฐานคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อแนวคิดมนุษยนิยม ผลิตซ้ำผ่านแนวคิดการครอบครองความเป็นเจ้า ในรูปแบบของการครอบครองความเป็นเจ้าทางวัฒนธรรม อันนำมาซึ่งการไม่ตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้ และยังคงสมานความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวเป็นค่านิยมอันดั้งเดิมและสมควรยึดถือปฏิบัติสืบต่อไป

9. เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสาร
ศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร ภาพพิมพ์, 2553

เกษียร เตชะพีระ. มาร์กซ: ความรู้ฉบับพกพา. กรุงเทพมหานคร: open worlds, 2558

คุณากร กรสิงห์ และณัฐชัย นิ่มนวล. การเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองแบบมี
ส่วนร่วมแก่เยาวชนระดับอุดมศึกษาในเขตจังหวัดนครสวรรค์. ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563 ,
จาก <http://ns.nsruc.ac.th/handle/nsru/352>, 2558

ณัฐพล ใจจริง. ขอฟันไฟในฝันอันเหลือเชื่อ. นนทบุรี: ฟ้ายั่ว, 2556

นฤพล สถาพร, ชีรัตม์ แสงแก้ว และชเนศ ปานหัวไผ่. การศึกษาวิเคราะห์การอ้างเหตุผลกรณีสร้าง
ความหมายเรื่องกำเนิดประชาธิปไตยไทย. วารสารมนุษยศาสตร์, 2560. 24(2) หน้า 243-259.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. "อำนาจนิยม" และความรุนแรงในการศึกษาไทย. 2559. ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน
2563, จาก <https://elsiam.org/interview-prajak-authoritarianism/>

ประจักษ์ ก้องกีรติ. "อำนาจนิยม" และความรุนแรงในการศึกษาไทย. ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563 ,
จาก <https://elsiam.org/interview-prajak-authoritarianism/>, 2559

วรุฒม์ อินทฤทธิ์. สังคมศึกษาและการศึกษาการสร้างความเป็นพลเมืองดีภายใต้ระบอบการเมืองการปกครอง
ไทย. วารสารหาคดีใหญ่วิชาการ. 2562, 17(1) หน้า 85-101.

วัชรพล พุทธิรักษา. บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมสซี. กรุงเทพมหานคร: สมมติ,
2557

สมเกียรติ วันทะนะ. อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย, กรุงเทพมหานคร: เอส.พี.วี. การพิมพ์, 2551

สุรชาติ บำรุงสุข. ระบอบอำนาจนิยม! กำเนิดและการคงอยู่. 2562. ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563. จาก
https://www.matichonweekly.com/column/article_179533

อดิพร สุขสมนิตย์. อิทธิพลของลัทธิชาตินิยมที่มีต่อหลักสูตรและการเรียนการสอน วิชาดนตรี-
นาฏศิลป์ ในระดับประถมศึกษา สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม. ม.ป.ป. ค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน
2563. จาก https://madlab.cpe.ku.ac.th/forest/อดิพร_สุขสมนิตย์

Edmund E. Jacobitti. "Hegemony before Gramsci: The Case of Benedetto Croce," 1980, ค้นเมื่อ
วันที่ 9 เมษายน 2563, จาก <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdfplus/10.1086/242048>

T. J. Jackson Lears. **The Concept of Cultural Hegemony: Problems and Possibilities**. 2016. ค้น
เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563. จาก

<file:///C:/Users/USER/Downloads/Documents/542fad78685c86c6851dc9c94aefca890e7d.pdf>